



**Quæstionum Canonicarum, In Quinque Libros
Decretalium, Tomus ...**

In Librum I. Decretalium, Per quadraginta, & tres Titulos distributum, in
quo agitur De Constitutionibus, Seu Legibus universim ...

Krimer, Ferdinand

Augustæ Vindelicorum, 1706

Articulus VII. An humanæ leges obligent in conscientia?

[urn:nbn:de:hbz:466:1-73031](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-73031)

non necessariò consequentibus declarati-
onè veritatis, de illis discurrendum secun-
dum doctrinã traditam à n. 211. nimirum
ea nõ dependere ex natura rei ab accepta-
tione populi, sed solùm ex voluntate legis-
latoris, ubi est rationabilis, urgens, & gra-
vis causa in contrarium, cujus ratio ibidem
data est. de his verò, quæ necessariò conse-
quuntur censet Cardenas *cit. dissert. 1. n.*
235. peccari, non acceptandò illa, in
quantum prohibitoria sunt.

231. Rationem dat, quia suppositã declara-
tione Romanæ Cathedræ, formaliter, vel
virtualiter docentis ea objecta esse illicita,
eo ipso manent prohibita: ergo cum ne-
cessariò acceptari debeat declaratio ex n.
priori; eò ipso debet necessariò acceptari
prohibitio. Idem dicendum, ait, de illis de-
cretis, quod attinet ad prohibitionem *do-*
ccendi, & propugnandi propositiones dam-
natas; quia jure naturæ prohibitum est;
docere tanquam licita ea, quæ sunt ceriò
illicita. Sed ex hoc solùm sequitur, quòd
suppositã declaratione Romanæ Cathe-
dræ, objecta illa maneant prohibita jure
naturali, & divino, non autem Ecelefia-
stico: Nam ea declaratio non affert Pon-
tifici necessitatem ea specialiter etiam *ju-*
re humano prohibendi; quæ jure natura-
li, & divino vetita sunt.

232. Quoad alteram partem de his decre-
tis, *in quantum pœnalia sunt*, omnino di-
cendum; valde probabile esse; leges Ec-
clesiasticas *in quantum pœnales*, ubi po-
pulus ex rationabili, gravi, & urgente ne-
cessitate resistit, ex benigna legislatoris
mente non obligare, nisi deducantur eti-
am *secundum quod pœnales sunt*, in usum;
non autem ubi ejusmodi causa deficit. Ra-
tio est ex dictis. Cardenas tamen *cit.* licet
hoc idem *n. 238.* probabile censet; *n. 240.*
absolutè negat, posse non acceptari hæc
decreta, etiam quæ pœnalia, *in quantum*
scilicet sub excommunicatione prohibent;
doceri doctrinam reprobata à Cathedra
Romana; rationem dat, quia nulla est cau-
sa rationabilis ad excludendam eam pœ-
nam; *sed hoc ultra non probat;* & vix con-
vincenter ostendi potest.

ARTICULUS VII.

An humanae leges obligent in conscientia?

233. **N**on defuerunt, qui dicerent, legem
humanam non inducere debitum

Tom. I.

naturale, seu obligationem conscientie,
nisi quatenus declarat legem divinam; ite
Gerson, & Almainus apud Castropal. *p. 1.*
tr. 3. D. 1. p. 14. n. 1. sed contrarium cer-
tum est; imò multi esse de fide docent, ut
ostendit, & tenet Cardenas *in Crisp. 2.*
D. 22. n. 13. de quo ambo fuse agunt; &
colligi poterit ex dicendis *in seqq.* Lo-
quuntur autem omnes *de lege justa;* per
quam legitimus Superior obligare inten-
dat etiam naturaliter; seu in conscientia;
his præmissis; sit

§. I.

*An qualibet lex inducat obligationem
conscientie?*

Videtur dicendum negativè; cum plu-
rimæ sint leges *pure pœnales*, aut so-
lùm *permissivæ*, quin obligent in consci-
entia; sic jure gentium permittitur, ho-
mines justo bello captos in servitutum re-
digere; contra injustè occupantem terras
alienas bellum movere; legitimè solutò
primò matrimonio inire secundas nu-
ptias &c, Econtra Castropal. *cit.* cum D.
Thoma 1. 2. *q. 92. a. 2. ad 1. & q.*
93. a. 2. tenet, nullam esse legem *veram;*
justam, & rationabilem, quæ vim obligan-
di non habeat; quia juris naturalis est;
debere parère legitimo superiori, quando
ex potestate; sibi, ut superior est, com-
petente; constituit legem veram, justam,
rationabilem cum intèntione obligandi;
& hoc omnino probabilius dicitur, nec
obstant; quæ in contrarium instantiæ af-
feruntur. Nam, ut jam notavimus suprà
de ratione legis non est; nisi ut aliquos;
seu communitatem aliquam liget; eam
nempe, quam legislator gravatam vult;
boni communis intuitu, ut aliquam acti-
onem præstet, vel omittat; esto eum, in
cujus favorem ea lex, alios obligans non
stringat; ut manifestum est in multis, u-
troque jure. Ex his ad particularia descen-
dendò

234. Not. 1. legem, qua conceditur; quòd
in bello justo capti possint in servitutum re-
digi, non esse legem veram *relatè ad capi-*
entem (sic enim est meræ facultatis, & con-
cessionis) sed *relatè ad sic captos, & alios;*
qui prohibentur, ne justum ejusmodi bel-
latorem in usu sui juris, & facultatis impe-
diant. Sic Respondetur ad omnes casus;
quibus

H

quibus

quibus alicuj privilegium, aut facultas aliqua juris dispositione conceditur. Ex hoc sequitur, *per dispositionem* aliquid *permittentem* v. g. (ut evitentur majora mala) eatenus *legem* esse, quatenus gravat, ac obligat alios permittenti subditos, ne permissione utentem perturbent, de quo plura dicam de lege permittente à n. 308. id, quod etiam intelligendum venit de privilegij concessione.

36. Not. 2. leges etiam *merè penales*, esse veras leges. Per has enim inducitur obligatio primùm *in iudices*, ut ubi boni communis ratio postulat, legum transgressores puniant; deinde *in subditos*, ne justæ pænarum impositioni, & executioni resistant. Ad hoc autè sufficit culpa politica, seu civilis; quo salvatur, quâ ratione leges certarum Religionum, quæ in conscientia non obligant ad actum immediatè præscriptum; sed tantum ad subeundam pænâ supposita transgressione, *leges* sint. Quando autem *consilium* in *l. Legis virtus. ff. de legibus*. numeratur inter *leges*; eo loco nomen *legis* sumi latè, pro qualibet regula, operantem, ratione suasiva boni decentis dirigente. Cæterum *consilium* à lege, propriè dicta omnino distingui, diximus à n. 90.

237. Not. 3. Ex eo textu ad Timoth. 1. *justo non est lex posita*; & ad Galat. 5. *si spiritu ducimini, non estis sub lege*. non deduci, nullam humanam legem obligare posse, nisi quatenus declarat legem divinam. Nam eorum verborum sensus alius non est, quàm justos *charitate*, & *spiritu Dei* operari bonum; non autem, timore pænæ; adeoque esto nulla lege alia ducerentur; juxta illud: *oderunt peccare boni virtutis amore*. Cæterum, cum lex non tantum sit, ut metu culpæ, aut pænæ cœrceat hominum voluntates à malo, sed etiam (ut diximus in tract. de Incarnat.) ut præbeat materiam virtutis, & laudabilis meriti, dū voluntate legitimi superioris se conformant, etiam justo, & his, qui Spiritu Dei aguntur, meritò lex posita est.

238. Not. 4. Cùm dicitur, peccatum esse *dictum, factum*, vel *concupitum contra legem Dei*; non excludi legem *humanam*; cùm etiam transgressio constitutionis humanæ consequenter redundet contra legem Dei. Nam, ut rectè dicitur Lucæ 10. *qui vos spernit* (nimirum legitimos suos præpositos)

me spernit. Et ideo rectius dicitur, quòd Princeps etiam sæcularis (etsi quòd electus sit, habeat à populo, vel subditis) potestatem regendi subditos, electione supposita, immediatè habeat à Deo. Nam *per me Reges regnant, & conditores legum justa decernunt*, ait Dominus Proverb. 8. & Sap. 6. *Audite Reges, quoniam data est à Domino potestas* vobis. Hinc Paulus ad Rom. 13. *omnis anima potestatibus sublimioribus subdita est*; & quidem ita, ut, si quis tali potestati resistat, Dei ordinationi resistat. Hinc omnino dicendum est, cùm legitimus superior legem constituit, quâ velit ejus transgressionem, legi oppositam, esse prohibitam, eo ipso peccare violatione legis; sic enim resistitur divinæ ordinationi, ut dictum est.

239. Et quoniam ex lege aeterna Dei tenemur obedire mandato hominis, in quantum præcipientis, vel prohibentis aliquid ex vi potestatis à Deo datæ, & positæ tali lege humanâ, inobservantia hujus, *ab illa* aeterna lege graviter prohibita est, etiam cum jactura aeternæ salutis, rectè colligitur, quòd homo possit præcipere aliquid, vel prohibere aliquid, non *directè* sub pænâ damnationis; sed *indirectè tantum*; quatenus ponit sub lege sua actum, vel omissionem debitam, quâ, culpabiliter non positâ, transgressor, vi legis aeternæ, reus fiat illius pænæ. Unde licet homo non cognoscat ea, quæ geruntur in alterius conscientia; nihilominus ab illo potest alius obligari in conscientia ad positionem, vel omissionem actus externi, cùm talis obligatio non tendat ad ea, quæ in conscientia fiunt, sed ad ea, quæ externè. Nam ut *externè* fiat, quod præcipitur, plurimum præfertim apud ingenuos, & honesti studiosos potest metus culpæ contra Deum, vel componendi omissionem actus debiti cum lege; cùm hoc sit dissonum rectæ rationi.

240. Ex hoc habetur, eo ipso, quòd scienter quis lædat legem humanam, lædi etiam legem divinam. Nam humanus legislator regit potestate acceptâ à Deo, ut diximus; hinc, cùm ipse legem imponit, Deus obligat, ut illa servetur; & pænâ aeternam illis constituit, qui contra eam graviter agunt. Et ideo non faciendò, quod lex humana præcipit, Dei legem violat de parendo justæ legi constitutæ ab eo, qui ad hoc potestatem à Deo habet, non

non violaturus cæteroquin hanc æternam legem Dei, nisi violaretur lex humana.

§. II.

An lex injusta ex parte rei præcepta inducat obligationem conscientia?

241. **T**Riplici de causa lex potest esse injusta 1. ex parte rei præcepta, cum præcipit, quod contrarium est bonis moribus, vel bono communi; 2. ex parte præcipientis, cum in eo deficit potestas ferendi talem legem; 3. ex parte subditorum, quando deficit fundamentum, & ratio, propter quam lex illis imponitur; quo posito: Resp. legem injustam ex parte rei præcepta, quæ scilicet contraria est juri naturali, & divino, nullam inducere obligationem conscientia. Ratio est, quia hoc ipso non est lex; cum de ratione legis sit, quod justa sit secundum ordinem rectæ rationis, ut dictum est n. 84. alioquin daretur obligatio ad peccatum formaliter. Idem dicendum venit, quando res præcepta adversatur bono communi, cujus utilitas, & commodum, directe intendi debet à lege, ad hoc, ut lex sit, juxta n. 91. Nam in hoc bono directe querendo fundatur potestas legislativa, in quantum pollet virtute inducendi obligationem conscientia, nimirum in ædificationem, non in destructionem, & ruinam Reipublicæ, cujus illi regimen à Deo commissum est.

242. Ex hoc colliges, quando constat per legem conditam, seu potius jussionem ejus, qui alijs præpositus est ad illius Reipublicæ conservationem; principaliter, & directe quæri bonum privatum, cum onere, & detrimento communitatis, nullam induci obligationem conscientia in subditos; sic enim eajussio, seu lex, non foret lex; quia non foret justa ex parte rei præcepta; tametsi alias ea res præcepta, etiam à subditis executioni data, non esset peccatum. Idem à fortiori sequitur, quando res præcepta directe tendit ad id, quod bono communi positive nocivum est; quod frequenter fit, ubi Præpositi locorum condunt leges directe faventes utilitati Potentiorum, amicorum, consanguineorum, vicissim obsequia præstitutorum &c. magno populi, & majoris partis subditorum detrimento; qualiter fit edictis publicis excludendo externos à vendendis mercibus

Tom. I.

leviori pretio, ut illi pauci suas distrahant graviori, & lucro suo; egenis tantò pretio destitutis &c.

§. III.

An lex injusta ex parte præcipientis inducat obligationem conscientia?

243. **R**esp. negativè; quia lex humana, in quantum inductiva obligationis conscientia, debet procedere à Superiore, quæ tali, hoc est, munito potestate legislativa in tali materia, & respectu talium personarum; ergo dispositio, quæ non procedit à Superiore, quæ tali, non est lex; ergo, ubi talis dispositio est injusta ex parte præcipientis, non inducit obligationem conscientia: excipe tamen, nisi in certis casibus, amore boni communis, hanc potestatem suppleat is, à quo id pendet; qualiter interdum contingit, cum quis occultò laborat impedimento, propter quod est incapax muneris, & officij, quod gerit, dependenter à quo cæteroquin habenti tale munus legitime, talis potestas jure competit, de quo agitur in l. Barbarius ff. de offic. Prætor.

244. Ex hoc defectu multæ hominum dispositiones, quas tanquam leges observari volunt, injustæ, consequenter nullæ sunt, & omni virtute carent in conscientia ligandi eos, in quos feruntur. Cujus ratio est, quia nulla jurisdictio extendere se potest ultra limites, ut dicitur l. ult. ff. de jurisdict. omni. jud. Cum enim statutum summat vires à potestate statuentium, per c. à nobis 1. de sent. excommunicat. ubi in disponente, vel statuente non est potestas disponendi, vel statuendi aliquid de tali re, vel in talem personam, dispositio, vel statutum, viribus caret.

245. Et ideo leges sæculares, quæ generatim latae sunt, per se, & ex objecto imponentes onus, seu gravamen, aut derogantes juri acquisito, ad personas, & res Ecclesiasticas se non extendunt; ita Bartolus in l. cunctos populos q. 5. n. 28. C. de SS. Trinitate Andreas Gaill. l. 2. observat. 32. Imola in c. 1. de Summa Trinit. Sylvester V. lex q. 15. Suarez l. de Eccles. immunitate c. 2. 2. & alij communiter. Nam quatenus extendunt se ad personas, & res Ecclesiasticas, injustæ sunt ex parte præcipientis; nimirum defectu potestatis ferendi leges, quibus li-

gentur personæ, ac res Ecclesiastica, utpote *divino pariter, ac humano jure à potestate laicorum exemptæ, ac libera*, ut dicitur *c. quanquam, de censib. in 6.* Nam sicut res sacræ à profanis, spiritualia à temporalibus discreta sunt, ita & potestas Ecclesiastica, ac profana, seu sæcularis sunt diversæ, ac discretæ, *c. duo sunt, dist. 96.* & quidem ea ratione, ut sicut corpus animæ, temporalia aternis, & profana spiritualibus, sic potestas laica, seu politica potestati Ecclesiasticæ cedere, ac subordinata esse debeat, in his, quæ tam profanas, quam res Ecclesiasticas concernunt, ut dicitur *cit. c. duo sunt dist. 96. c. solita 6. de majoritat. c. fin. de reb. Eccles. non alienand.* sed de hoc infra à n. 616.

q. IV.

An. lex injusta ex parte subditorum inducat obligationem conscientie?

246. **Q**uæstio est, si ex parte subditorum non subsit, vel cesset fundamentum, & ratio, propter quam illis lex imposita est, nihilominus inducatur, aut maneat obligatio conscientie in subditis ad parendum ei legi? ante resolutionem not. 1. legem eo ipso, quod lex sit, debere fundari in aliqua ratione, quæ legislatori suadeat, boni communis felicem, & tranquillum statum exigere, ut hic & nunc lex aliqua constituatur, præcipiens aliquid faciendum, vel omittendum. Not. 2. in hoc casu frequenter evenire, quod legislatorem ad condendam legem inducat præsumptio juris de aliquo facto, aut delicto particulari, vel saltem de probabili periculo, seu casu communiter contingente. In primo casu dicitur *lex fundata in præsumptione facti, seu casus particularis*; in secundo, *in præsumptione moralis periculi*: seu casus in talibus circumstantijs communiter evenientis; his præmissis:

247. Resp. 1. quando lex fundatur in *præsumptione facti particularis*, ubi constat de falsitate facti, nullam esse obligationem legis. Nam ubi veritas præsumptioni non convenit, cessat, & abest in legislatore animus obligandi, sine quo non stat lex; cum enim ea voluntas inducens obligationem innitatur *suppositioni talis facti*, tanquam fini adæquato, consequenter, si non formaliter, saltem æquivalenter sit

conditionata; conditione, & sine adæquato deficiente, nihil ponit in esse; ita Suarez *l. 3. de legib. c. 23. n. 9. & l. 5. c. 24. Vasq. 1. 2. D. 163. à c. 2.* Sayrus *in Clavi reg. l. 3. c. 7. n. 8.* Salas *de legib. D. 10. f. 4. & D. 16. f. 14.* &c. Unde etiam si tali casu superior falsitatem facti, consequenter præsumptionis ignorans, urgeat observantiam legis fundatæ in præsumptione juris *de facto*, vel *delicto aliquo particulari* (quia tamen præsumptioni non subest veritas) subditus ab ejus obligatione immunis est; quia tali casu non est lex *in veritate*, sed solum *in falsa præsumptione*; Sic Castropal. *p. 1. tr. 3. D. 1. p. 14. n. 12.* Aliud est, quod superior imponens legem ex præsumptione facti, non cognoscens, hanc esse falsam, *justè* procedat *quoad se, & suam conscientiam*; aliud, quod *justè* procedat *quoad rem*: aliud, quod sufficiat propterea primum ad hoc, ut lege teneatur subditus; ad hoc enim requiritur secundum; quia secus in legislatore voluntas obligandi non est efficax ex dictis.

248. Tametsi autem *præsumptio facti*, etiam probati secundum allegata, sed falso, sit *ocasio* ferendi legem, seu præceptum; non tamen ipsa, sed factum est *ratio finalis præcipiendi*; consequenter, esto illa stet, etiam cum constat de falsitate causæ finalis, non tamen stat lex, quæ unice innititur huic, non illi. Sic si quis à te petat *solutionem debiti*, & hoc coram Judice per falsos testes probet judice solutionem præcipiente, si tamen tibi constet probationum, consequenter præsumptionis de existente debito falsitas, non teneris in conscientia; nam animus obligandi fundatur *in causa finali*, quæ est *veri debiti* solutio, quæ veritate sublata lex vera non est; quod confirmatur: nam si quis cum impedimento dirimente re ipsa existente, sed inculpabiliter ignorato, contraxit, ac dein certam notitiam impedimenti, consequenter nullitatis matrimonij acquirat, non potest uti matrimonio, nec tunc quidem, quando judex etiam sub pœna excommunicationis præcipit, ut uxori cohabitaret, præcepto fundato in præsumptione falsa de nullitate impedimenti per probationes in re falsas allegata, ut habetur *c. tua nos, 26. de sponsal.* ubi proposito casu promissi matrimonij, securà etiam copulâ inter spon-

sponsos (unde in foro externo jure antiquo præsumebatur matrimonium) præsumptio cognitâ veritate rejicienda dicitur; nam eum quandam mulierem quidam aliter inducere nequivisset, ut sibi commiseretur carnaliter, nisi desponsasset eandem: nullâ solennitate adhibita, vel alicujus præsentia dixit illi: *Te Joannes desponsat*: cum ipse Joannes non vocaretur, sed finxit se vocari Joannem: non credens esse conjugium, eo, quod ipse non vocaretur hoc nomine, nec haberet propositum contrahendi, sed copulam tantum exequendi carnalem; Pontifici propositum fuit, utrum inter prædictos sit matrimonium celebratum: cum mulier consenserit in eundem, & ille dissenserit, & dissentiat, nec aliud quicquam egerit, quam superius est expressum, nisi quod cognovit eandem: ad quod respondit Pontifex: quod, cum præfatus vir prædictam desponsaverit mulierem in propria persona, & sub nomine alieno, quo vocari tunc se finxit, & inter eos sit carnalis copula subsecuta: videtur forte pro conjugio præsumendum, nisi tu nobis expressè scripsisses, quod ille non proposuit, nec consensit illam ducere in uxorem, quod qualiter tibi constiterit, non videmus. Nos autem, quod juris sit rescribentes, dicemus, quod *si res ita se habet*, videlicet, *quod ille eam non proposuit ducere in uxorem, nec unquam consensit in prædictam personam, non debet ex illo facto conjugium judicari*, cum in eo nec substantia conjugalis contractus, nec forma contrahendi conjugium valeat inveniri: quoniam ex altera parte dolus solummodo adfuit, & defuit omnino consensus, sine quo cetera nequeunt fecerit perficere conjugale.

249. Idem colligitur ex c. *inquisitioni* 44. de sent. excommunicat. ubi Pontifex rogatus, an, quando aliquis per allegata, & probata, per Ecclesiam compellitur alteri conjugaliter convivere, id præstare possit, *si certo sciat*, matrimonium esse nullum? respondit Pontifex: in quaestione facta est distinguendum, utrum alter conjugium *pro certo sciat* impedimentum conjugij, propter quod sine mortali peccato non valet carnale commercium exercere, quamvis illud apud Ecclesiam probare non possit: an *non sciat pro certo*, sed credat? *in primo casu debet potius excommunicationis*

sententiam humiliter sustinere, quam per carnale commercium peccatū operari mortale: in secundo distinguimus, utrum habeat conscientiam hujusmodi ex *credulitate levi, & temeraria*, an *probabili, & discreta*, & quidem ad sui Pastoris consilium (conscientia levi, & temerariæ credulitatis explosa) *licet potest non solum reddere, sed exigere debitum conjugale*. Verum cum conscientia pulsat animū *ex credulitate probabili, & discreta*, quamvis non evidenti, & manifesta: *debitum quidem reddere potest, sed postulare non debet*: ne in alteratro, vel contra legem conjugij, vel contra judicium conscientiae committat offensam, ubi patet non fuisse locum præsumptioni, cujus alia ratio non est, quam quia non tubest præsumptioni veritas. Hinc licet in Rubrica c. *Tua nos* 26. de sponsal. expressè dicatur, quod si alter contrahentium utatur verbis dubijs, animo decipiendi mulierem, & eam postmodum cognoscat carnaliter, ubi solum adest præsumptio affectus conjugalis; judicandum sit pro matrimonio *in foro judiciali: secus in penitentiali*, ubi contra præsumptionem constat veritas. Unde licet in c. *Is, qui*, 3. eod. dicatur, sponsalia de futuro transire in matrimonium, per carnalem copulam subsecutam, ita ut, quamvis hoc videatur matrimonium tantum præsumptum, tamen contra præsumptionem hujusmodi non sit probatio admitenda; intelligitur tamen solum *pro foro fori: non poli*; imò etiam pro foro fori, si constaret de veritate, consequenter præsumptionis falsitate, ut colligitur etiam ex c. *Inquisitionis* 44. de sent. excom.

Resp. 2. quando lex, seu præceptum fundatur in *præsumptione probabilis periculi*, non cessare talem legem, seu præceptum, esto cesset, seu absit periculum in aliquo casu speciali; ita Suarez, Salas, & alij supr. cit. Quia per hoc, quod cesset in casu aliquo particulari, non deficit veritas præsumptionis, *quod ex natura rei generaliter, seu communiter sic contingat*, seu, quod *illud agere, communiter periculosum sit*. Sic lex, quæ annullat dispositionem pupilli, factam sine autoritate Tutoris, stat, etiam si in casu aliquo particulari contingat, eum habere sufficientem maturitatem, quæ requiritur ad validè contrahendum; quia hoc non obstante generaliter verum

manet, in ea ætate communiter non adesse sufficientiam illius iudicij, citra periculum passivæ fraudis. Idem est de professo ante 16. ætatis annum.

251. Tota difficultas est in applicatione utriusque regulæ ad casum particularem, in quo quæritur, an hic, & nunc legi, quæ allegatur, locus sit? Nam etsi sciam *locum esse legi*, etiamsi in casu particulari absit periculum, *si lex lata est ex præsumptione periculi communiter conjuncti, & non esse locum legi, quando fundatur in præsumptione particularis facti, ubi constat de veritate oppositi*: quæstio tamen manet, unde cognoscere valeamus, quòd hæc, vel illa lex fundetur in præsumptione facti particularis, vel periculi generalis?

252. Castropalaus *cit. p. i. tr. 3. D. I. p. 14. n. 13.* resolvit quæstionem allatis exemplis, docens legem, seu juris dispositionem, quæ irritat contractus Minoris, & pupilli sine autoritate Tutoris, & alijs conditionibus requisitis, donationem vxoris factam marito, obligationem dotis, renuntiationem illius, aut legitimæ, confectio- nem testamenti, vel electionem sine solennitate, fundari in præsumptione generalis periculi ex natura rei regulariter intervenientis fraudis, ubi ejusmodi præscriptæ solennitates non adhibentur: e contra dispositionem juris, legem, vel præceptum aliquid statuens propter aliquod particulare factum, vel omissionem, præsertim imponens pœnam, vel positivam, vel privativam illi, de quo jus tale factum præsumit, consequenter pœnaliter disponit, communiter saltem fundari, in præsumptione particularis facti; sic quando Judex per sententiam in iudicio præcipit *restitutionem*, vel *solutionem* faciendam à Titio, quia secundum allegata, & probata Titius *detinet alienum*, vel *contraxit debitum*, præceptum procedit ex præsumptione facti, debiti scilicet reipsa contracti, vel actualis detentionis rei alienæ; quo casu is, cui tale præceptum pœnale imponitur, nullam in conscientia obligationem habet parendi, si certus sit de falsitate præsumptionis, consequenter præcepti, seu legis illi innixæ, ut dictum

est n. 247.

¶(o)¶

§. V.

An lex pœnalis obliget in conscientia ad actum immediatè intentum?

253. **C**Asus est, Superior Ecclesiasticus, vel sæcularis præcipit positionem, vel omissionem alicujus actus, & transgressoribus statuit pœnam, vel ipso facto incurrendam, vel saltem facto, seu sententiâ iudicis infligendam. In tali casu dubitari potest, an subditus in conscientia teneatur ponere actum immediatè præceptum v. g. *solutionem debiti*, præstandam sub pœna 100. aureorum, vel sub pœna depositionis verbalis, ita, ut omisâ solutione *verè peccet*; vel solum factâ solutionis omissione contrahat *debitum subeundi pœnam*, non contractâ culpâ conscientia, propter omisâ solutionem?

254. Ante resolut. not. hoc totum pendere ab intentione legislatoris, an voluerit subditum obligare in conscientia, & ad actum immediatè intentum à lege, & ad pœnam in casu transgressionis; vel solum ad pœnam? certum enim est, quòd, ubi necessarium judicaverit, ut obliget ad utrumque, id iuste possit; & si per solam obligationem ad pœnam, finem à se intentum sufficienter obtineri posse, visum fuerit, iuste obliget ad solam pœnam. Hinc tota quæstio est, unde in dubio colligendum sit, quòd lex canonica, vel civilis lata sit intentione obligandi subditum in conscientia ad *utrumque*, an *solum ad pœnam*? pro quo Not. 2. pœnas alias esse *spirituales*, ut sunt excommunicatio, suspensio, interdictum irregularitas in vindictam delicti, depositio, degradatio, privatio Ecclesiasticæ sepulturæ &c. quasdam merè *temporales*, eujusmodi sunt pœnæ pecuniaria, confiscatio bonorum, carceratio, exilium, infamia, mutilatio, mors &c.

Not. 3. quasdam pœnas esse, quæ supponunt necessariò *culpâ Theologicâ*, seu conscientia, hoc est peccatum contra Deum, imputabile delinquenti, & punito, vel puniendo, causâ delicti. Tales pœnæ sunt omnes censuræ, & plurimæ aliæ pœnæ Ecclesiasticæ, quæ infligi non possunt, nisi Reo peccati. Etsi autem pleræque pœnæ Ecclesiasticæ supponant peccatum grave; id tamen non procedit universaliter; fallit enim in excommunicatione minori, & in

& in suspensione non totali; v. g. solum ad unum actum, & pro una vice &c. distinguendum etiam est inter penas, quæ supponunt peccatum grave, an sint *late sententia*, nimirum, ut incurrantur ipso jure; vel etiam *ferenda*, nimirum post sententiam Judicis, quibus positus:

256. Resp. 1. ex hoc, quod delicto imposita sit *pœna spiritualis*, bene colligi, præceptum, vel legem pœnalem obligare ad utrumque nimirum, & ad actum immediatè intentum à lege, & ad pœnam. Nam omnes pœnæ spirituales, per legem constitutæ transgressoribus, supponunt culpam Theologicam, seu conscientia, commissam contra legem, quæ talem pœnam statuit ipso jure; ergo necesse est, quod lex obliget in conscientia ad positionem actûs immediatè intenti, si positiva sit; vel ad omissionem ejus, si sit negativa, ut tenet communis cum Suarez *l. 4. de legib. c. 18.* Sanch. *l. 6. c. 4. n. 49.* Bonacin. *D. 1. q. 1. p. 7. §. 4. n. 49.* Salas de legibus *D. 10. f. 9.* ex quo sequitur leges Ecclesiasticas, quæ transgressoribus imponunt pœnas spirituales, nec esse *merè præceptivas*, quæ obligent ad solum actum immediatè intentum à peccato, absque pœna; nec *merè pœnales*, quæ obligent ad solum pœnam, quin obligent ad actum immediatè intentum sub peccato: sed esse *mixtas*, nimirum in conscientia obligantes, & ad actum immediatè intentum, & ad pœnam, suppositâ transgressione legis.

257. Resp. 2. quando lex sive canonica, sive civilis transgressoribus statuit *pœnam solum temporalem*, non æquè convenire Doctores. Nam aliqui docent, tali casu legem esse *merè pœnalem*, quoties pœna solum est temporalis, nec aliud legislator exprimit. Hanc sententiam late probat Navarrus in summa *c. 23. à n. 55. & l. 1. consiliorum, consil. 3.* Eandem tenet Valentia in *1. 2. D. 2. q. 5.* tanquam probabilem, cum Diana *p. 1. t. 10. resol. 20* Mathæo de Moya in *questionibus selectis Theol. moral. tr. 6. D. 4. n. 22.* qui pro eadem, tanquam probabili, plurimos alios refert ibid. Idem sentit Castropalaus *P. 1. tr. 3. D. 1. p. 15. n. 12.* Nam ad rectam gubernationem necesse non est, sub culpa mortali præcipere; cum sufficiat culpa politica, vel civilis. Et ideo etiam Escobar *Theol. mor. tom. 1. l. 5. f. 2. c. 7.* probat. 26. pag.

164. quia legislator, inquit, qui ad pœnam temporalem, & æternam potest obligare, si solius meminit temporalis, non videtur intendisse obligare ad æternam; imò quando pœnæ spiritualis, & temporalis facit mentionem, ad solum temporalem obligare, ex sua intentione; docent non pauci. Priorem partem defendit etiam P. Henricus Herdinck *cit.* ut probabilem in *M. S. de legib. p. 19.*

Alij econtra docent, semper esse indicium gravis obligationis, etiam ad actum immediatè intentum à lege, non obstante, quod imponat pœnam solum temporalem, quoties ejusmodi leges eduntur in gravi materia sub verbis graviter præceptivis, nisi aliunde constaret, legislatorem velle tantum sub veniali obligare; sic de Moya *cit. D. 4. q. 3. §. 5. n. 28.* cum Vasquez *1. 2. D. 159. c. 2. n. 10.* Thomas Sanch. in summa *tom. 2. l. 6. c. 4. n. 60.* Becan. *Granad. &* alijs, quorum ratio est, quia, quando legislator utitur verbis graviter præceptivis in materia gravi, quin addat pœnam, colligimus, quod intendat obligare in conscientia graviter; ergo etiam, cum addit pœnam; hæc enim non infert defectum intentionis obligandi, sed legislatorem ardentius intendere legis adimpletionem; ita illi; his præmissis:

258. Resp. dicendum *ex hoc præcisè*, quod commisioni, vel omissioni alicujus actûs statuta sit *pœna merè temporalis*, non rectè argui, à legislatore præceptum, vel prohibitum esse talem actum, immediatè præscriptum à lege, *sub obligatione conscientia*, nisi aliunde intentio legislatoris constet, vel colligatur; sic Castropalaus *cit. n. 12.* & apud eum Navarr. *cit. c. 23. à n. 57.* Reginald. *l. 15. n. 50.* & alij. Nam ratio legis salvari potest in obligatione conscientia *ad pœnam*, suppositâ culpâ; etiam solum politicâ seu civili, per commisionem, vel omissionem actûs sub temporali pœna debiti; ergo, ubi ratio boni communis non exigit obligationem conscientia *pro actu* per legem immediatè intento; ac ejus bono debite consultitur metu solus pœnæ; nec legislator exprimit animum obligandi in conscientia, etiam in actu immediatè ordinato per legem, non est, unde colligamus voluntatem, ac intentionem ejus imponendi obligationem conscientia ad utrumquè. Confir.

lex

lex alternativa, quæ scilicet vel formaliter vel æquivalenter petit, vel positionē alicujus certi actus, vel solutionem pænæ, si committitur actus, non obligat determinatè ad actum; sed leges, quæ imponunt pœnam merè temporalem transgressoribus, saltem æquivalenter sunt hõc modò alternativæ; ergo non obligant determinatè ad positionē talis actûs: min. prob. 1. ab exemplo aliarum legum, quæ petunt vel non fieri actû, vel petere licentiam faciendi actum, sic ut si neutrum fiat à subdito, sit reus culpæ; 2. omnis conditionata, saltem æquivalenter, est alternativa; sic lex, quæ, si quis luserit aleã sine licentia superioris, statuit multam 10. aureorum, conditionalis est, & pœnam exigit, si quis luserit sine licentia; resolviturque, seu æquivalet huic: *vel non lude sine licentia*; vel, *solve multam*; quæ alternativa est; sed sic se habent ejusmodi leges imponentes transgressorib⁹ pœnam temporalem, nisi aliud exprimat legislator, quòd velit utrumque; contra illum enim, qui potuit aliter dicere, & non dixit, interpretatio justa fit; ergo.

260. Dixi: non rectè colligi animum *obligandi in conscientia ad actum immediatè ordinatum à lege, ex hoc præcisè*, quod transgressioni statuatur *pœna temporalis, etiam gravis*. Nam in hoc conveniunt cum hac opinione non tantùm authores primæ sententiæ in n. 258. licet contrarium sentiant Suarez, Sanchez, Bonacina, & complures alij apud Castropal. cit. n. 11. saltem in casu pœnæ mortis &c. verùm ratio conclusionis (n. 259.) valet etiam in hoc casu.

261. Dices tamen 1. cum his; illæ graves pœnæ temporales debent esse justæ; hoc autè non fieret, si non supponerent culpam gravem in commissione, vel omissione actûs imediatè à lege ordinati, vel præscripti. sed Resp. dist. maj. nisi supponerent culpam, vel Theologicam, vel politicam, seu civilè, quæ scilicet consistit in deordinatione perfectionis debitæ, secundum ordinem alicujus Reipublicæ, quam importat commissio, vel omisso libera conc. simpliciter Theologicam neg. cum enim Legislator, si vellet, posset non obligare sub culpa Theologica per talem legem, ut dictum est; non necessariò supponit culpam Theologicam ea pœna apposita; sic distinctà minore neg. conseq.

Confirmari potest exemplo communitè recepto, quod affert Castropal. cit. n. 12. Nam custodibus murorum in bello lex imponi potest de vigilia in bello, sub pœna vitæ, quin ex vi hujus legis ad custodiam graviter obligentur in conscientia. Unde Navarr. cit. nihil speciale, inquit, reperitur *in pœna mortis, & mutilationis*, ratione cujus culpam mortalem debeat necessariò supponere. Hinc aliud est, talem, qui committit, vel omittit actum sub pœna mortis prohibitum, & sic exponit se gravis mali periculo, *peccare in conscientia, contra legem naturalem* per commissionem, vel omissionem talis actûs; aliud, quòd *contra illam legem humanam, & pœnalem*. Nam hanc obligationem ad ejusmodi actû nec exprimunt verba legis illius humana; nec arguit impositio pœnæ.

Ratio hujus est ulterior. Quia, si pœna temporalis necessariò argueret obligationem conscientia; ad actum immediatè ordinatum, esset ex eo, quòd temporalis pœna necessariò supponat culpam conscientia; contra talem legem Reipubl. tanquam aliquid necessarium ad defensionem sui juris, at hoc fallit, cum æquè, imò frequenter magis salvum stet jus Reipublicæ metu solius pœnæ temporalis, quàm culpæ Theologicæ; cum notum sit illud: *oderunt peccare mali formidine pœnæ*. Deinde sic *omnis lex pœnalis foret mixta*, quòd tamen multi negant, volentes nullam pœnam temporalem, nisi mortis, & mutilationis esse indicium sufficiens, quòd legislator in conscientia voluerit obligare ad plùs, quàm solam pœnam, ut videri potest apud Castropal. cit. n. 11.

Dixi 2. in n. 259. *ex sola pœna temporali, etiam gravi*, non haberi sufficiens indicium, quòd lex obliget in conscientia ad actum immediatè ordinatum à lege, nisi *aliunde mens legislatoris constet*. Unde quæstio est 1. an saltem eo casu sit sufficiens indicium obligationis conscientia; ad utrumq; , quando legislator utitur *verbis præceptivis, & simul injungit transgressoribus pœnam temporalem?* quæ autem verba sint propriè præceptiva? dicemus à n. 273. Responsio verior affirmat, nisi consuetudo legitima obtineat contrarium. Supponendum autem nos loqui de verbis præceptivis, *immediatè directis ad ipsum actum, directè ordinatum à lege*, v. g. *solutio-*

lutionem veltigalium &c. Nam verba præceptiva significant, quòd præcipiens intendat eum obligare, cui præcipit, ad illud præstandum, ad quod immediatè dirigitur præceptum; ergo si immediatè dirigitur ad ipsum actum directè ordinatum à lege, significat, quòd præcipiens intendat eum obligare, cui præcipit, ad actum directè ordinatum à lege; ergo est sufficiens indicium, quòd intendat obligare non ad solam pœnam, sed ad hanc, & simul ad actum immediatè ordinatum à lege, quando transgressoribus imponit pœnam temporalem non utcumque, sed utendò simul *verbis præceptivis immediatè directis ad ipsum actum directè ordinatum à lege*; ita Sanch. l. 6. in Decalog. c. 4. n. 60. & plures alij, quos citat, & sequitur Castropal cit. p. 15. n. 8. Dixi autem, nisi consuetudo legitima obtineat contrarium; hæc enim est optima legum interpret, ut dicitur c. cum dilectus de consuetud. & l. minimè ff. de legib. Confirmari potest ex eo, quia si Legislator prohibens, vel præcipiens aliquem actum, non comminandò, vel statuendo pœnam aliquam transgressoribus, rectè colligimus, ipsum actum esse sub obligatione conscientie, quando materia potest sub tali obligatione constitui, & Legislator utitur verbis *præceptivis directè de ipso actu*; sed appositio pœnæ sub iisdem verbis præceptivis directè de ipso actu, non mutat verba, & eorum significationem; ergo etiam in hoc casu indicant obligationem conscientie de ipso actu.

265. Pro solutione contrariorum not. 1. concedi, quòd non debeant subditis imponi leges, & onera, præsertim conscientie, sine necessitate, sic aestimata à prudenti, ac Deum timente Legislatore cui cordi sit bonum commune; quando autem talis Legislator condit legem cum pœna temporali, simul & verbis præceptivis immediatè directis ad ipsum actum à lege directè intentum, est sufficiens indicium, inferendi eum aestimasse necessitatem obstringendi non tantum ad pœnam, sed ad ipsum etiam actum legis; multos enim cohibet metus peccati contra conscientiam, quos non cohibet metus pœnæ temporalis.

266. Not. 2. licet Legislator sciat probabilitatem sententiae, docentis universaliter, leges, quæ præcipiunt, vel prohibent aliquid sub pœna temporali, obligare in con-

Tom. I.

scientia solum ad pœnam, & non ad actum immediatè præscriptum, nec eam probabilitatem intendat tollere; exinde tamen non sequi, subditos esse absolute, sed tantum probabiliter deobligatos; quò non fit, oppositum esse probabilius, ac verius; nec semper locum esse, cuicumque probabilitati, prout revera multi abutuntur.

Not. 3. etsi verum sit, consuetudinem esse optimam legis interpretem; & Navarrus in Summa c. 23. à n. 55. & alibi, dicat, consuetudine receptum esse, quòd ejusmodi leges habeantur, ut merè pœnales; quia tamen alij Doctores (ut diximus n. 264.) negant hanc consuetudinem, ubi tales leges feruntur *sub verbis præceptivis*, ex illis nihil omnino certi, aut majoris probabilitatis concludi potest pro sententia nostræ opinioni contraria.

Not. 4. concedi, quòd legislator humanus non possit directè (secus indirectè) obligare ad pœnam æternam; & transmitti, quòd ubi ex duobus propositis unum conceditur, & alterum tacetur, censeatur exclusum, quòd tacetur, juxta c. Nonne, de præsumpt. sed ex hoc tantum sequi, quòd, quando legislator humanus transgressoribus legis statuit pœnam temporalem *absque verbis præceptivis* immediatè directis ad actum directè præscriptum à lege, ipsum intendere solum obligare ad pœnam; non autem, si secus.

Not. 5. cum dicitur, antiquos legislatores, & Principes seculares, imponendo leges sub pœna temporali, nihil cogitasse, aut curasse de obligatione conscientie: posse dupliciter responderi, & 1. contra utentes hoc argumento, inferendo, ergo nec ad pœnam est obligatio conscientie; quòd tamen non admittunt. 2. id immeritò dici, quando usi sunt *verbis præceptivis*, immediatè directis ad ipsum etiam actum directè ordinatum à lege; alias verba significassent obligationem ad actum, sine animo obligandi ad actum; quòd de illis non rectè dicitur. Unde etiam, cum dicitur: in dubio obligationis, & pœnatum, mitiorem interpretationem esse faciendam, admitto datam regulam, sed nego, quòd, quando legislator utitur *verbis præceptivis* de ipso actu immediatè, adsit dubium obligationis; nam supra quòd immediatè cadit præceptum, supra id im-

mediatè cadit obligatio, ut constat ex confirmatione in n. 259.

270. Quæstio est secundò, an sit sufficiens indicium, quòd legislator intendat obligare in conscientia non tantum ad pœnã, sed etiam ad ipsum actum immediatè à lege ordinatum, quando non utitur verbis præceptum significantibus, *de ipso actu, sed indifferentibus?* Resp. negativè, & dico, tali casu esse obligationem conscientie ad solam pœnam, atque adeò legem esse merè pœnalem. Ratio est, quia, cum legislator potuerit significare, quòd intendat obligare in conscientia etiam ad ipsum actum immediatè ordinatum à lege, & tamen non fecerit, justè præsumitur contra illum, quòd noluerit obligare in conscientia ad actum, sed solum ad pœnam transgressoribus statutam; hoc tamen intellige, *secusà consuetudine mentem ejus aliter declarante*; sic Azor p. 1. l. 5. c. 6. q. 5. Sanchez l. 6. in decal. c. 4. Suarez de legib. l. 5. c. 4. n. 9. & alij. Ex quo infert Castropal. cit. p. is. n. 10. Si lex dicat: *ordinamus*, ne aliquis è regno pecunias, vestes, vel arma extrahat, *sub illorum amissione*; talem extractionem non prohiberi præcepto, vel lege rigorosà (nimirum prohibente illam extractionem sub obligatione conscientie) sed tantum transgressores subijciente pœnis, nimirum illorum amissioni, *taliter*, quòd vi, & armis eorum exactioni, & acceptioni resistere non possint.

271. Quæstio communiter etiam est hoc loco, an vectigalia justa debeantur in conscientia, si lex pœnam imponat non solventibus? negativam sequitur Navarrus in Summa, c. 23. n. 60. Angelus V. *Pedagogum* n. 6. & omnes, qui tenent indefinitè legem humanam, quæ transgredientibus statuit pœnam temporalem, non obligare in conscientia, nisi ad solam pœnam, de quibus sermo fuit à n. 257. Castropal. tamen p. 1. tr. 3. d. 1. p. 15. n. 13. *¶ Ex hoc*, sequitur affirmativam non tantum, quando verbis præceptivis immediatè directis ad solutionem vectigalium lex fertur (quia præceptum est de re justa, & debita Regi) sed etiam quando *per verba indifferentia*, non quidem in vi legis humanæ, sed in vi legis naturalis, determinatæ per illam ordinationem, & decretum Principis. Nam jure naturali tenentur subditi

ad Principis sustentationem concurrere; quo autem modo debeant concurrere, assignat Princeps suo decreto, ergo tali assignatione factà debentur illi vectigalia; sic ille.

In data quæstione judico valde probabiliter sustineri eam sententiam, quæ in conscientia obligat ad solutionem vectigalium, quæ justa sunt, quando Princeps legem fert *verbis præceptivis immediatè directis ad eorum solutionem; non autem quando verbis solum indifferentibus*, hoc est, non præceptivis immediatè directis ad eorum solutionem. Ratio primæ partis est ex n. 264. ratio secundæ est ex n. 270. quia etsi jus naturæ obliget subditos, ut concurrant ad sustentationem Principis eo modo, quo ipse ordinaverit; quia tamen potest hoc ipsum ordinare dupliciter. 1. ut sine ulteriori culpa conscientie in omissione solutionis, subeant pœnam confiscationis, ubi non solverint; atque adeo obligando in conscientia solum ad pœnam, non ad culpam; 2. obligandò in conscientia ad utrumque, ex lege naturali neutrum determinatè concluditur; sed solum alterutrum, prout scilicet ipse voluerit, tanquam expediens communi bono; ubi autem utitur verbis solum indifferentibus, rectè arguitur, non voluisse obligare in conscientia, & sub peccato ad utrumque, ut diximus n. 270. & tenet ipse Castropal. cit. num. 10. ergo. Cujus ulterior ratio est; quia cæteroquin etiam in eo casu, quo ipse Castropalaus (ut constat ex n. 270.) concedit esse obligationem solum ad pœnam, dici deberet, & pœnam, & omissionem extractionis mercium, esse debitam sub obligatione conscientie, non quidem in vi legis illius humanæ, sed naturalis determinatæ per illam humanam. Nam jure naturali tenentur subditi Republicæ concurrere ad huius conservationem; quo autem modo debeant ad hoc concurrere, assignat is, qui reipublicæ præest; ergo tali lege posita in conscientia debetur reipublicæ non tantum pœna, si lex violatur, sed etiam non extractio v.g. armorum vetita sub tali lege; sed hoc non rectè sequitur juxta dictum authorem in n.

270. quando lex utitur verbis solum indifferentibus; ergo nec illud.

§. VI.

De verbis exprimentibus naturam legis.

273. **I**N hac materia magnus omnino fons est dubitationum. Nam etsi frequenter constet de verbis legem exprimentibus; plura tamen in dubitationem veniunt, 1. an verba sint *præceptiva*, aut *vetantia*; an solum *hortativa*, *consiliativa*, an importent obligationem conscientiae ad ipsum actum à lege immediatè ordinatum, an ad solam pœnam? &c. item esto sint præcipientia, vel prohibentia, an eo ipso obligent sub culpa gravi, ex hoc præcisè, quòd verba sint graviter prohibentia? vel quòd sint de materia secundum se gravi? vel imponant transgressoriù pœnam gravem &c. Pro resolut.

274. Not. 1. ex dictis n. 234. certum esse, quòd legislator tam civilis, quàm Ecclesiasticus, obligare possit in conscientia suos subditos; quia obedientiae præceptum, vel potius obligatio obediendi, est non tantum juris humani, sed divini. Nam ad Roman. 13. v. 2. dicitur: *qui resistit potestati, DEI ordinationi resistit; qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt.* Item 1. Reg. 3. *Non te abjecerunt, sed me.* Ex quo clarè sequitur omnes leges humanas obligare in conscientia; quia ipsarum transgressio non est tantum offensà respectu Principis hominis, sive legislatoris humani: sed etiam DEI, adeoque necessariò lædit transgressoris conscientiam; ita communis cum S Thoma 1. 2. q. 96. a. 4.

275. Not. 2. in dubio, utrum verba legislatoris sint *consilium*, an *lex*? reputanda consilium; ita Sanchez l. 6. in decal. c. 4. n. 26. & 62. similiter, quando de veniali obligatione possunt intelligi, non debere ad mortalem extendi, juxta Sanchez loc. cit. ex vulgato axiomate, *quòd in dubio pro subditis sit judicandum*, ne scilicet graventur certò, ubi dubium est de lege posita.

Not. 3. verba, quæ ex communi Doctorum consensu legem affirmativam significant, esse sequentia: *præcipio, jubeo, impero, mando*: Quæ verò negativam, regulariter hæc: *prohibeo, inhibeo, veto, interdico*; ita Sanchez cit. n. 3. sed Sà V. *lex*, quem sequitur Azor in præfenti, putat verba *jubeo* vel *mando*, non importa-

Tom. I.

re gravitatem præcepti. Alia superioribus æqualia sunt, *teneantur omnes, obligentur omnes, nemini liceat*, & generaliter omnia, quæ necessitatem important: Sanchez cit. n. 38. Verum in his ipsis multi doctorum variant; quare

Not. 4. quòd, etsi verbum, *debet*, juxta 276. communioem importet necessitatem, seu præceptum; quandoque tamen solum *debitum* honestatis, & decentiæ. Prima pars probatur pluribus juris utriusque textibus à Barbosa, de diction. usu frequent. dict. 77. à n. 1. & constat ex c. *Proposuit*, 24. §. *Super quo*. de appellat. ubi dicitur, quòd iudex, à quo appellatur (quia appellanti omnino suspectus est) *non debet* cum ad respondendum super alijs compellere. Idem habetur in c. *oblatæ*, 57. §. *Superior quog.* ibi: potest, *imo debet* Superior Iudex, ad quem fuerat appellatum, terminum providè moderari, ne gregi Dominico diu desit cura Pastoris.

277. Secunda pars etiam probatur. Nam 1. ubi verbum *debet* dirigitur ad personam, cujus favore profertur, non significat necessitatem, vel præceptum; sed tantum debitum honestatis, & decentiæ; cum enim possit renuntiare favori sibi concessò, eo ipso non est debitum præcepti, ut colligitur ex L. *Cum Pater*, 79. §. *mando*. ff. de Legat. 2. junct. Gloss. V. *Juri*. Secundò, quando subiecta materia repugnat, non importat necessitatem, seu præceptum, sed debitum solum decentiæ, ut diximus l. 4. tit. 1. quod verum est, quamvis addatur dictione *omnino*; ubi enim materia, in quam præceptum cadere deberet, præcepto repugnat, eo ipso legislator nolle præcipere meritò præsumitur; ita Sanchez l. 4. de matr. D. 23. n. 2. Abbas, Felinus, & alij apud Barbos. cit. n. 6. Et hoc etiam verum est in casu, quo si significaret præceptum, resularet absurdum, vel alicujus juris correctio, juxta L. *Prætor*, ff. de edendo. Imola in Clementin: *Attendentes, de statu Monach.* n. 7. & alij

278. Tertiò: quando verbum *debet* jungitur particulae, quæ importat consilium (ut cum dicitur: *humiliter debet*) non necessitatem, sed decentiæ debitum importat; quia tunc à proprietate suæ significationis per adjunctum terminum distrahitur. ita Sanch. l. 6. *summe c. q. à n. 36.* Gloss.

I 2

in 6.

in c. 1. dist. 6. V. humiliter. Similiter particula *non licet* non significat semper prohibitionem gravem, esto assumatur à Concilio generali; sic in Concilio Altifiodorenfi *can. 15.* dicitur: *non licet mortuum supra mortuum mittere*; & *can. 18. non licet presbytero in Ecclesia stare, dum Misse dicuntur*; & tamen non est graviter prohibitum. Quintanad. *singul. tr. 2. singul. ult. n. 3.* Unde idem tenet (quando *ly non potest* invenitur in jure, vel Pontificali) non induci propterea nullitatem actûs. Nam, cum dicitur, *non potest quis justificari, nisi prius fuerit peccatum confessus*, non significatur nullitas; cum possit per contritionem. Aliquando autem idem est, ac, *non decet, non expedit, non oportet* &c. Quintanad. *tr. 2. singul. 7. n. 4.* ubi docet validè patrum agere in confirmatione, qui confirmatus non est.

279. Verbum *oportet*, variè etiam sumitur. Nam interdum excludit *judicij arbitrium*, ut habetur *L. Verbum oportere 37. ff. de Verb. Signif.* Interdum accipitur pro *consentaneo, & opportuno*, ut testatur *Rebuff. V. Idem dicerem*, apud Pereyram in Elucidario de legibus *l. 1. elucid. 9. n. 223.* quandoque importat *necessitatem*, seu *præceptum*, teste *Valentiâ 1. 2. D. 7. q. 7. p. 6.* quæstiunc. 2, quandoque solam *decentiam*, ut tenet *Salon. 2. 2. q. 77. a. 1. cant. 8.*

280. Verbum *admoneo* non inducit *mandatum* per *L. Idemq. §. si quis ea, quæ. ff. mandati.* Verbum *monco* solùm importat *concilium*, *Vasq. 1. 2. q. 96. a. 4. D. 158. c. 3.* Si autem dicatur: *moneas, & inducas*, non indicari præcisam coactionem, nec per hoc dari potestatem compellendi, vult *Pereyra cit. n. 223.* Subjungens verbum *statuimus* esse novi juris inductivum, juxta *c. statuimus de offic. delegat. in 6.* interdum autem significare rem perfectam, & habere vim sententiæ definitivæ juxta *Gloss. V. statuimus, in c. Cum ab uno*, de sent. & re judicat. in 6.

281. De verbis imperativi modi dubium est, an absolutè prolata præceptum contineant? Sunt autem hujusmodi: *facite, caveate, solvite, abstineant omnes, nemo audeat.* *Emman. Sâ V. Lex. n. 6.* docet, ea solùm importare obligationem sub veniali: *Sanchez cit. in decal. l. 6. c. 4. n. 39.* judicat in similibus standum regionis con-

fuetudini; quòd si neque de ea constet, docet recurrendum ad materiæ gravitatem, & necessitatem; quæ, si existimetur à legislatore ponderata, censenda erunt verba graviter præceptiva. Et hoc est probabilius; quia in decretis Concilij; & Pontificum, uti habetur *in Clement. Exivi, de verb. signif. §. Item* ex hujusmodi verbis cum materiæ gravitate conjunctis bene colligitur gravitas præcepti, argumento ducto à legibus canonicis ad civiles; ita *Castropal. tom. 1. tr. 3. d. 3. p. 9.* de legibus.

Dices: *Alexander VII. die 18. Martij, 1665.* ut scandalosam damnavit opinionem asserentem: verba Concilij *Trid. sess. 13. c. 7. quàm primum confiteatur*, non esse præceptum. Hinc *P. Matthæus de Moya in qq. select. Theolog. moral. tr. 6. d. 4. q. 3. §. 5. n. 33.* opinioni, principio, prioris numeri traditæ, non audeat ad hære. Verùm hæc non adversantur doctrinæ de verbis imperativi modi traditæ. Nam ratio præcepti non eruitur in præfenti casu ex solo verbo *confiteatur*, quod est imperativi modi; sed ex materia substracta, quæ in sumpturo sacram Eucharistiam de necessitate requirit animum non conscium peccati gravis, consequenter exigit ejus delectionem per Sacramentum pœnitentiæ, quod est medium (quoad nos) securius, & communius ad statum gratiæ.

Inter verba, quæ sui naturâ, nec præceptum important, nec præcepto acquipollent, numerat *Sanchez l. 6. decal. c. 4. n. 40.* & *Pereyra cit. n. 224.* sequentia: *monemus, hortamur, intendimus, ordinamus, statuimus, constituimus, innovamus, volumus, decernimus, sancimus.* Et per hæc, ait *Pereyra*, si ponantur, quin aliunde materiæ gravitas, vel superioris intentio appareat, nullius culpæ obligationem imponi; cujus ratio est; quia dum non constat subdito, actum à legitimo superiore suo esse præceptum, vel vetitum sub obligatione conscientiæ; omissione, vel positione talis actûs non violat subjectionem suo superiori debitam; sed in dato casu nec ex verbis, ut ponit casus, nec ex materiæ gravitate, nec aliunde constat superioris intentio; ergo.

Ex his tandem concluditur, cum tota vis humanæ legis, *saltem radicaliter*, pen-

pendeat à voluntate legislatoris, qua posita jus naturale subditos stringit ad ei parendum rectè quidem colligi, superiorem velle obstringere in conscientia, quando utitur *verbis præceptum importantibus*, vel ex natura sua, vel ex recepto jam usu in tali Provincia: non tamen rectè concludi universaliter ex solis illis verbis præceptivis, eam obligationem, vel *esse gravem*, ut constabit ex dicend. in seq. vel esse determinatè *de actu, per legem immediatè ordinato, seu prescripto*. Nam quando præcipitur, vel prohibetur aliquis certus actus, vel simul imponitur transgressoriibus pœna legalis, vel non? si non? actus immediatè ordinatus à lege cadit sub obligationem conscientia in casu, quo lex utitur verbis præceptivis, tunc enim ratio præcepti externè significata, in aliud cadere non potest, expressum à lege. Sin autem simul imponit pœnam Spiritualem, quæ necessariò supponit culpam conscientia; saltem indirectè, actus immediatè ordinatus à lege, cadit sub obligationem conscientia; cum pœna, quæ tunc directè imponitur, statui non possit in dato casu, nisi propter culpam contra conscientiam, ut ponit casus: si denique pœnam solùm temporalem? & non utatur verbis præceptivis, *directis ad actum immediatè ordinatum* à lege, tunc obligationem conscientia, significatam verbis præceptivis simul, & pœnalibus, non esse determinatè de ipso actu immediatè ordinato à lege, sed duntaxat de pœna, constat ex dictis; ergo ex hoc, *quòd lex utatur verbis præceptivis*, non rectè infertur universaliter obligatio conscientia *de actu immediatè ordinato à lege*

285. Concluditur 2. quòd, licèt superior aliquid ordinet, & utatur verbis vel formaliter, vel æquivalenter præceptivis, etiam directis ad actum immediatè præscriptum per eam superioris ordinationem, non semper sequatur, cum actum esse sub obligatione conscientia sic, ut transgressio sit peccatum, si scilicet aliunde constet, superiorem non intendere subditis velle imponere obligationem conscientia, uti contingit in multis Religionibus, quarum leges, & regulæ (quantum est ex ipsis) non obligant sub peccato etiam veniali.

286. Concluditur 3. quandoque fieri, quòd superiores utentes verbis communibus (ni-

mirum nec formaliter, nec æquivalenter præceptivis) addant alia pariter non præceptiva, quæ tamen ex communi, & recepto jam usu, superioris voluntatem præceptivam sufficienter indicant; atque aded quoties Superior sic mentem suam declarat, intelligendum, *verè præcipere*. Unde si dicat legislator: *ordinamus in virtute obedientia, in virtute Spiritus sancti, sub interminatione pœna aeterna, sub comminatione indignationis SS. Apostolorum Petri, & Pauli*, semper censendum esse verè præcipere.

Concluditur 4. posse ex statutis particularibus communitatum particularium usurpari verba rigorosè præceptiva, nec tamen continere rigorosum præceptum. Unde si quis diceret in Societate JESU *præcipio, impero, mando*: & non adjungeret, *in nomine JESU, in virtute Spiritus sancti, vel in virtute S. obedientia*, non censeretur graviter præcipere. Si tamen relictis prioribus diceretur: *mando sub excommunicatione, vel sub interminatione pœna aeterna*; putat Thomas Sanch. *cit. in decal.* fore grave, & rigorosum præceptum. Hanc exceptionem, quam facit Societas, fecerunt antecedenter plures alia Religiones. Unde præter illa, quæ sunt juris communis, recurrendum in similibus ad municipalia, quæ si defuerint, standum est in jure communi.

Concluditur 5. omnino credendum, 288. verbum *præcipio*, seu *præceptum* usurpatum in jure canonico, vel civili, semper importare aliquam obligationem conscientia, nisi ejus significatio ex aliquo adjuncto minuat. Plures hujus rei probationes affert Cardenas *in Crisi Theol. tr. 3. de legibus D. 24. à n. 5.* sufficiat ea, quæ suggerit Clementina *Exivi de verb. signific.* Nam cum Clemens fuisset consultus, quæ regulæ Franciscanae obligarent graviter, quæ non? respondit, quòd, quæ significantur voce *præcepti*, aut *æquivalenti*, importent obligationem gravem, nimirum supposita gravitate materia. Sic enim textus ait: *apertè discrevit, quòd quoad quaedam ipsorum ex vi verbi transgressio est mortalis, & quoad quaedam alia, non; cum quoad quaedam ipsorum verbum apponatur præcepti, vel æquipollentis eidem; & quoad aliqua verbis alijs sit contentus*, nimirum Legislator. Unde sic arguitur: quando

quando legislator utitur verbo *præceptum*, vel *ei equipollente*, ex vi illius verbi, significatur obligatio conscientie, & quidem gravis attenda materia gravitate, ut declaravit Pontifex in *Clement. Exivi*; ergo verbum *præcipio*, seu *præceptum*, ex vi *nativæ significationis suæ*, quam habet ex communi jam, ac naturali usu suo, in jure importat aliquam obligationem conscientie, nisi ex aliquo adjuncto illius significatio minuatur.

289. Dixi 1. *Ex vi nativæ significationis suæ*, quam nimirum habet ex institutione sua, communiter jam recepta; licet accidentaliter in communitatibus privatis ex declarata legislatorum voluntate ejusmodi verbum sumatur infra significationem suam nativam pro obligatione, seu debito solius decentie, ac honestatis, nimirum absque obligatione peccati, ut diximus n. 285. Dixi 2. quod verbum *præcipio*, seu *præceptum*, quo legislator utitur, *semper importet aliquam obligationem conscientie*. Nam et si Cardenas cit. velit hoc universaliter intelligi, ut, quoties legislator utitur eo verbo, significetur obligatio conscientie, & non solum obligatio *pœnalis*, consequenter etiam *moralis* ad ipsum actum sub lege positum; hoc tamen universaliter admitti non potest. Nam in casu, quo apponit pœnam transgressoribus temporalem, & utitur verbis præceptivis (si hæc non dirigantur ad actum immediate præscriptum a lege) important solum obligationem conscientie ad pœnam juxta dicta sup. non autem ad actum immediate positum sub lege, ut diximus loco cit. Dixi 3. *nisi ex aliquo adjuncto minuatur ejus significatio*. Certum enim est, terminos ex adjuncto aliquo syncategoremate, vel alio termino, ex materia substrata, vel ipso etiam contextu, vel clausulis appositis, à propria quandoque significatione distrahi, ampliari, alienari, ut constat ex his, *homo moritur, justus peccat, &c.*

290. De verbo *statuo* extat etiam speciale capitulum, quo Clemens III. *c. In ijs. 15. de verb. signific. in casu*, ubi dubitatum fuit: an verbum *statuo*, vim sententie inter partes habeat? dubitationem resolvit. Cum enim in quadam controversia inter partes A & B definienda, Archiepiscopus Mediolanensis post causæ cognitionem, in prolatione sententie, non fuisset usus his verbis: *talem partem condemno, vel talem partem ab-*

solvo: sed ita pronuntiasset: *ita statuo, & præcipio*, dubitatum fuit: an ea sententia esset firma? cum verbum *statuo* non videatur habere vim sententie?

Rescripsit Pontifex Clemens III. ut vult Gonzalez; aut Coelestinus III. ut notat Wagnereck ad dictum *c. In his*, vel, ut alter vult, *In ijs*, hæc formâ: *Nos attendentes*, quod hoc verbum *statuo*, secundum legem, rem perfectam significat, & cum effectu, non verbotenus accipitur (nimirum in eo casu) ite secundum Gregorium, quod præcipitur, & imperatur; & quod imperatur, necesse est fieri; & aliquando si non fiat, pœnam habet: considerantes nihilominus, quod juxta eundem Gregorium, *non debet aliquis verba considerare, sed voluntatem, & intentionem; quia intentio non debet verbis deservire, sed verba intentioni*: interpretamur in præfati articulo, & definimus, quod præfati Archiepiscopi verba, tali formâ prolata, *perpetuo valitura sententie obtineant firmitatem*.

291. Ex quo textu colligitur 1. quod sententia definitiva debeat continere abolutionem, vel condemnationem, ut dicitur 2. q. 6. c. *Ei, qui; L. omnium Judicum, C. de sent. & interloc.* hanc autem sufficienter contineri, si exprimitur per verba æquipollentia, ut in textu cit. per verba: *statuo, & præcipio*; de quo plura Gonzalez in cit. c. 15. *de Verb. signific. n. 2.* Colligitur 2. an verbum *statuo* importat præceptum, an non? non tam definiendum nudo ipsius verbi, aut vocis spectato cortice, sed potius spectatâ intentione loquentis, cum huic verba deservire debeant, non econtra; quod maxime etiam obtinetur, si consideretur materia substrata cum suis circumstantijs, ut casus explicat in hoc textu; & hoc in materia legum præcipuum est, ut stet intentioni ferentis legem.

§. VII.

An, cum verba legis sunt graviter præceptiva, recte colligatur obligatio gravis.

292. Quæstio est 1. an verba mentem legislatoris indicantia, si sint graviter præceptiva, sola sufficiant ad inducendam, vel cognoscendam gravem obligationem?

tionem? Verba graviter præceptiva sunt: *in virtute Spiritus Sancti, in virtute obedientiae, in virtute juramenti, vel voti facti; sub pœna præstiti juramenti, in nomine seu virtute J & SUI, sub interminatione gehenna, sub pœna maledictionis aeterna, sub pœna indignationis, vel maledictionis DEI, sub obtestatione divini judicij &c.* His nonnulli addunt verba præceptiva sub gravi, pœna non tantùm spirituali, sed etiam temporalis v. g. *mortis, mutilationis, perpetui exilij &c.*

293. In hac quæstione videtur *ex solis verbis graviter præcipientibus* nec induci, nec cognosci gravem obligationem, seclufa gravitate materiæ. Nam graviter præcipere aliquid, non graviter necessarium ad finem, quem respicit potestas legislativa, est iniquum, & irrationabile, ac extra limites potestatis legislativæ; quia foret non in ædificationem, sed destructionem, & ruinã. Hinc rectè ait Gibalin. de sacra jurisdiction. *disquis. 2. q. 2. n. 6. quamvis superior milites prohibeat leve mendacium, aut verbum otiosum, etiam in virtute sanctæ obedientiæ, non idcirco, qui leviter mentitur, aut verbum otiosum profert, peccabit mortaliter.*

294. Gravitas porrò rei præceptivæ non debet sumi ex re præcepta secundùm se, sed ex fine, quem comparare intendit præcipiens; sic Gibalin. *cit. q. 5.* Finis autem, qui medio ex se indifferenti, aut admodum levi, gravitatem afferre potest, ille est, qui bonum commune primariò, & per se spectat; bonum autem privatorum, non nisi secundariò. Duæ etiam circumstantiæ juxta Suar. *D. 18. de censur. f. 3. n. 18.* gravitatem addere possunt, *scandalum, & periculum peccati mortalis* in quo hominem constituunt; sed intellege periculum proximum.

295. Ex dictis colliges, solã legislatoris voluntatè, ex verbis legem exprimentibus agnitã, non posse esse gravis obligationis sufficiens indicium; patet ex defectu potestatis rē levem graviter præcipiendi, quam juxta magis communem non habent legislatores humani, fortè nec habere possunt, propter materiæ incapacitatem; Sanch. *in decal. l. 1. c. 4. n. 4.* consequenter ad dignoscendam gravem obligationem utrumque necessariò requiri: *gravitatem materiæ, & legislatoris voluntatem agni-*

tam, quæ licet non possit materiam levem graviter præcipere; potest tamen gravem leviter. Not. tamen, quòd si contra clara verba, gravem obligationem exprimentia, velis ferre judicium prudens, & practicum *de levi obligatione*, debeat tibi de levitate materiæ *evidenter constare*; quia in dubio non est spoliandus superior suã possessione; Sanch. *loc. cit. n. 3.* in fine, & ex illo P. Henricus Herdinck *in M. S. de legib. supra cit.*

Quæstio est 2. an, quoties adest gravitas materiæ, & legislatoris præcipientis voluntas agnita, toties adfit sufficiens judicium gravis obligationis ad actum immediatè positum sub lege? Negativam complures sequuntur. Docent enim nullas leges tam civiles, quàm Ecclesiasticas, pœnam temporalem imponentes, obligare sub mortali, nisi id expresserit legislator, ut notavimus à n. 257. ubi retulimus hujus sententiæ defensores; quibus positus.

Cùm per ea, quæ præmisimus, constet, *ex solis verbis graviter præceptivis*, non rectè argui gravem obligationem ad actum immediatè positum sub lege: nec *ex sola gravitate pœnae temporalis* statutæ transgressoribus, nec etiam *ex gravitate pœnae temporalis, & verbis graviter præceptivis*, si hæc non dirigantur ad actum immediatè præscriptum à lege: quoties legislator in materia gravi utitur verbis graviter præceptivis, *immediatè directis ad actum sub lege positum*, etiamsi statuat transgressoribus pœnam solum temporalem, esse sufficiens signum gravis obligationis non tantùm ad pœnam, sed ipsum etiam actum; secùs, si verba, licet sint præceptiva, non dirigantur ad actum immediatè positum sub lege. Ratio primæ partis est; quia tunc adest *præceptum directè circa actum*, ut ponit casus; præceptum autem propriè importat obligationem conscientiæ ex n. 288. ergo tunc adest obligatio conscientiæ directè circa actum; sed quando materia directè præcepta est gravis, & graviter præcipitur, est obligatio gravis; ergo cùm utrumque concurrat in dato casu, etiamsi transgressoribus statuat pœnam temporalem, obligatio conscientiæ erit gravis non tantùm ad pœnam, sed etiam ad actum directè positum sub lege. Ratio secundæ partis est; quia si verba præceptiva non diriguntur ad actum, non est, quòd externe

296.

297.

ternè significet in legislatore intentionem obligandi conscientiam *ad actum*; ut dictum est n. 270.

§. VIII.

De obligatione non apponendi, vel removendi obicem implenda legis.

298. **Q**uæstio est, an quis peccet, dum apponit obicem, seu impedimentum, vel illud non removet vel, si prævidet, eo stante se non valiturum implere legem, quam aliàs deberet? Peccari quandoque in tali casu, certum videtur. Nam ex communi doctorum sensu, peccat obligatus ad horas canonicas, si breviarium, quod habet, liberè, ac sine omni causa justa comburat, prævidens, se cras non habiturum aliud, consequenter non valiturum persolvere pensum horarum ceteroquin debitum: non tamen peccari *semper*, etiam certum videtur; nam excommunicatus non peccat, non procurando absolutionem ab ea censura, esto prævideat, se non valiturum audire sacrum eo die, quo aliàs eà remotà deberet; nec opifex tenetur abstinere à labore sibi conveniente, licet prævideat, se illo stante non valiturum satisfacere præcepto jejuniij. Ex hoc sequitur non posse admitti hanc doctrinam, quæ *indefinitè*, ac *universaliter* docet peccari, quoties impedimentum apponitur executioni præceptæ, vel impedimentum jam appositum non tollitur, vel apponendum non removetur. Nam hoc fallit in multis casibus, ut colligi potest in exemplis jam allatis.

299. Dices: superior præcipiens finem, simul præcipit media necessaria; sed inter media necessaria est non apponere, vel jam appositum impedimentum executioni præceptæ remove; ergo, qui hoc non facit, peccat. Sed hoc argumentum à Theologis non admittitur. Nam fallit in multis, seclusà distinctione. Deus enim efficaciter vult, & præcipit poenitentiam de peccato, quin velit, aut præcipiat præviam existentiam peccati, licet sit medium unice necessarium ad poenitentiam, deletivam peccati; idem est de poena damnatorum, quæ non stat sine impoenitentia finali; & tamen illam DEUS efficaciter vult, quin velit efficaciter istam. Hinc dicunt, quando quis efficaciter intendit finem, non requiri, quod e-

tiam efficaciter velit medium unice necessarium, quando prævidet aliunde futurum sub conditione, quam habet in sua potestate, ac purificat intendendò finem. Sed his prætermisissis.

Resp. ad argumentum dist. maj. Superior præcipiens finem, simul præcipit media, *ea voluntate, qua vult finem*, transl. secus neg. ma. hinc *transseat*, quòd, ubi finem præcipit absolutè ac simpliciter, etiam absolutè ac simpliciter præcipiat media; hoc tamen negatur, ubi finem præcipit solum sub conditione, seu ex suppositione, quòd subditus sit expeditus, seu non justè impeditus in talibus circumstantijs ad ponendum finem. Nam ubi est justa ratio non ponendi, vel non removendi certam circumstantiam, non præcipit non positionem, vel remotionem talis circumstantiæ; sic, ubi necessitas infirmi exigit præsentiam Petri quà stante hic die festo nequit adesse sacro, præcipiens auditionem facti, Petrum non obligat ad subtrahendam infirmo suam præsentiam.

Difficultas est, quæ leges, vel præcepta *per se loquendò*, simpliciter, & absolutè præcipiant finem, consequenter appositionem medij unice necessarij, & remotionem impedimenti impossibilis cum executione legis vel præcepti? Resp. talia esse præcepta, seu legem naturalem; sic Castropal. p. 1. tr. 3. D. 1. p. 21. n. 2. Nam obligatio, quam importat jus naturale, nascitur ex ipsis rebus ex se, & antecederet ad omne jus positivum, consonis, & dissonis naturæ rationali, quà tali, ac primæ regulæ omnis honesti: ergo non potest esse limitata ad hoc, vel illud medium ponendum; aut hoc, vel illud impedimentum removendù; sed necessariò extendit se ad omne medium unice necessarium; & quodvis impedimentum impossibile cum executione finis præcepti: quamvis non immerito dici possit, etiam jus naturale non accipiendum de actu, vel omissione actus sub quacunque circumstantia; cum sæpe contingat, in certis circumstantijs licere, quod in alijs jure naturali non licet: secus autem dicendum est in jure, seu legibus, & præceptis positivis; nam hæc non obligant cum tanto rigore: sic quia *mentiri*, & *odisse D E U M*, jure naturali vetitum est, nec vitæ periculum excusat ab obligatione *non mentendi*,

endi, vel non odio habendi DEUM seclusio errore; secus tamen est in præcepto positivo audiendi sacrum, jejuniandi; nemo enim die festo tenetur audire sacrum; aut die jejunii abstinere ab esu carniū, si per hoc subiret vitæ periculum, prudenter existimatum, inde nasciturum.

302. Quæstio tamen ulterior est, quæ sint illa media, ad quæ ponenda; vel impedimenta, ad quæ removenda obligant, vel non obligant leges, aut præcepta positiva?

Resp. Sanch. l. 1. in decal. c. 15. n. 4. & Salas l. 2. q. 71. tr. 13. d. 2. f. 9. à n. 117. hanc obligationem desumendam esse ex modo, quo quodlibet præceptum receptū est. Hanc responsionem ex parte approbat Castropal. cit. n. 3. dicens: in præceptis, & legibus positivis, eorum mediorum appositione esse sub obligatione, quæ per se, & natura sua necessaria sunt ad illorum executionem, ac eorum impedimentorum omissionem, vel remotionem, quæ per se, ac naturâ suâ obstant illarum executioni. Quoad reliqua verò servandum id, quod fert consuetudo, & modus, quo ejusmodi leges, & præcepta in usum deducta sunt.

303. In prima parte hujus regulæ omnino judico, eam rectè procedere quoad media per se necessaria; vel impedimenta per se obstantia, quando ea apponi, hæc omitti possunt, ubi non suffragatur causa sufficienter excusans ab earum positione, & istorum remotione; consequenter in casu, quo moraliter (spectato nimirum judicio prudenti, ac peritorum in materia, de qua ponenda, vel removenda queritur) possibilia sunt subdito. Sic surgere de lecto, adire templum, tempore, quo erit sacrum ex obligatione audiendum, est medium per se necessarium, consequenter per se præceptum lege audiendi sacrum, quoties adest causa excusans in ijs circumstantijs, à positione illorum mediorum, vel appositione impedimentorum, quibus stantibus ex natura rei actus præceptus executioni dari non potest. id ipsum tamen limitari debet ad omissionem medij, vel appositionem impedimenti, quo fit, ne præceptum executioni possit dari, quando contingit, vel jam urgente præcepto, vel saltem cum est in proximo, ut urgeat. Nam eo casu apponere impedimentum naturâ suâ impediens executionem, fou-

implerionem præcepti, aut legis urgentis, prohibitum est; puta, si die, quo audiendum foret sacrum, te committeres ludo, somno, aut alteri actioni non necessaria, cum sacri auditione impossibili, prævidens futurum, ut inde sacri auditio impediatur; secus dicendum est, ubi præceptum nec actu urget, nec in proximo est, ut urgeat; ita Castropal. cit. n. 3. d. dixi, cum Sanchez, salas, & alijs. Nam in hoc casu ista impedimenta non sunt, nisi remota.

304. Quoad alteram partem de appositione, vel non remotione impedimentorum, quæ quis apponit, sciens impeditum iri finem, ac executionem præcepti, actu, vel in proximo urgentis, non est illicitum ea apponere, vel remove, quæ jam est recepta consuetudine, vel modò, quo certæ leges receptæ sunt, pro apponibilibus, licitè habentur, licet alioquin necessaria non sint; quia Legislator tali casu non imponit præceptum cum extensione ad finem v. g. jejunii in ejusmodi circumstantijs. Ex communi enim Doctorum consensu agricolæ, fabri lignarij, vel ferrarij, & alij, toto die graviter labore corporali defudantes, non obligantur ad abstinendum ab ejusmodi labore (licet divites sint, nec tali die illo labore ad alimenta familiæ, aliave domus suæ onera indigeant) quamvis prævideant, se titulo fatigationis ad conservandas, vel restaurandas vires, non valituros implere legem jejunii. Dixi: si talis actio, vel exercitium corporis, aut etiam animæ (v. g. studium in docendis, vel addiscendis literis, concionando &c.) in numero eorum exercitiorum sit, ad quorum circumstantiam leges se non extendunt; quod tandem reducitur ad eam regulam, jus positivum, sive prohibens, sive præcipiens, non extendi ad casum in circumstantijs, in quibus adest iusta causa, subditum eximens ab observantia legis; ut cum sunt tales circumstantiæ, quibus stantibus prudenter, ac merito præsumi potest, legislatorem à subdito in præsentī statu, & talibus circumstantijs constituto, non exigere positionem, vel omissionem actus, illis seclusis cæteroquin ex obligatione ponendi, vel mittendi. Talis tamen censeri non debet, appositio impedimenti, quæ fit in fraudem legis, nimirum de invidiâ, & animo cluden-

di vim legis; cum nemini fraus sua patrocinari debeat. Casus videtur esse, si quis *precise*, ne teneatur ad abstinentiam à secunda refectioe in quadragesima v. g. susciperet exercitium aliquod corporale, tantæ quandoque fatigationis, quantam subeunt mechanici prosequentes operas suas; si id fieret, secluso omni alio honesto fine, comparatione cujus illud exercitium haberet rationem medij.

ARTICULUS VIII.

De Actibus legis.

305. **Q**uatuor actus legi proprios communiter numerant Authores, juxta *L. legis virtus*: ff. de legibus, ubi Modestinus ait: *Virtus hæc est, imperare: vetare, permittere, punire*. Ex hoc inferunt Doctores cum D. Thoma 1. 2. q. 92. a. 1. nullam esse legem, quæ saltem aliquo modo, & ratione vel non *imperet*, vel non *vetet*, seu prohibeat, vel non *permittat* aliquid faciendum, vel factum *non puniat*; Sic Azor p. 1. l. 5. c. 5. q. 5. Suarez de leg. l. 1. a. c. 15. quos citat, & sequitur Castropalaus p. 4. n. 1.

306. Loquendô autem de lege *imperante* & *vetante* not. 1. licet imperans actum aliquem præstandum, eo ipso etiam, saltem indirectè prohibeat omne aliud incompossibile cum existentia actûs, per imperium intenti; adhuc tamen *imperare*, ac *vetare*, seu prohibere, inter se differere. 1. quia lex imperans (quam alij etiam vocant *præceptum affirmativum*, seu positivum, sumendô *præceptum* non strictè, prout diximus superius; sed latè pro lege generaliter) directè intendit *positionem alicujus actûs*; & *vetans*, seu prohibens (quam alij vocant *præceptum negativum*) directè intendit *omissionem actûs*, Præceptum enim positivum, seu *affirmativum* est, quod directè (nimirum ex fine, quem immediatè respicit) præcipit positionem actûs; *negativum*, quod directè intendit alicujus actûs omissionem. Et ideo etiam leges aliæ sunt affirmativæ, aliæ negativæ: illæ præcipiunt actûs humani exercitium, istæ prohibent. Harum tamen distinctio in praxi malè colligitur ex vocabulis, quibus proferuntur: rectè ex objecto, in quod legislator directè fertur. Unde licet lex affirmativa etiam prohibeat, quid quid est in-

compossibile cum actu, quem intendit; consequenter ejus omissionem petat; id tamen solum exigit *indirectè*, quatenus directè quarit positionem actûs. Hinc licet in rigore quælibet lex, verè ac propriè aliquid *imperet*, nimirum positionem vel omissionem actûs; hoc ipsum tamen imperium ex fine directè quæsito esse aliud affirmativum, quando intendit alicujus actûs humani positivum exercitium; aliud negativum, si ejus omissionem, sive puram, sive positivam.

Ex hoc colliges: in quæstione, *an lex aliqua, vel præceptum sit affirmativum, vel negativum? de qualitate judicium esse ferendum ex fine per legem, vel præceptum directè quæsito*; non autem ex verbis, quibus voluntas, & dispositio legislatoris effertur, aut enuntiatur; sic, licet omnis actus intellectûs sit intellectio, alia tamen est affirmativa; alia negativa. Hinc sequitur, istam legem, vel præceptum: v. g. *die festo non omittes sacrum* (licet effertur verbis, seu propositione negativâ) nihilominus esse affirmativum; quia finis ejus directè intentus, est positio alicujus actûs, nimirum auditio sacri; & hoc (*abstinebis à mendacio, blasphemia &c.*) esse negativum; esto effertur propositione affirmante; quia finis ejus directè quæsitus, est ommissio mendacij, blasphemix &c.

Pro lege *permittente*, not. licet alicui aliquid *permittere* non inducat obligationem, quâ teneatur is, cui permittitur; inducere tamen obligationem in alios, ne facientem id, quod sibi permittitur, impediant, vel propterea puniant. Hinc si, quod alicui permittitur, est bonum, prohibentur alij, ne ipsum in ejus usu impediant; si verò sit malum, inhibentur Judices, ne, si faciat, propterea puniant. Ex hoc colliges: dispositionem superioris, qua subdito aliquid *permittit*, non esse legem, in quantum respicit eum, cui fit aliqua permissio; sed in quantum respicit alios, quos obstringit, ne in actu permisso alterum impediant, aut (si malus, sed permissus est) propterea puniant; quod tamen intellige de illis, qui permittenti subditi sunt; aliàs enim eos lege suâ, alteri aliquid permittente, non posset obligare; cum nulla detur jurisdictio in non subditum.

Advertendum præterea, esse discrimen